

Orla Lehmanns tale ved Roskilde Stænderforsamling III.

Taler

Orla Lehmann
Liberal politiker

Sted

Roskilde

Omstændigheder

Taler, holdte i Roskilde Stænderforsamling 1846 Værnepligtssagen var i 1842 indbragt saa sildigt, at Kommissarius maatte tage den tilbage, og i 1844 i en saadan Tilstand, at Forsamlingen maatte fraraade den. I 1846 forelagdes den 10de August, 26 Dage efter Forsamlingens Aabning, 36 Dage forinden dens forud bestemte Slutning; men ved strengt Arbejde lykkedes det Komiteen at fremlægge sin meget omfattende Betænk ning den 8de September, og da det ikke lykkedes Sagens mange Modstandere at faa den udsat til næste Samling, og da der indrømmedes en Forlængelse af Samlingen paa 8 Dage, blev den efter en meget omfattende Behandling tilendebragt derved, at Lovudkastet vedtoges med en Række af frisindede Ændringer. Sagen mødte stærk Modstand fra de hidtil fritagne Samfundsklassers Side. Navnlig strømmede der en Mængde Petitioner ind fra alle Landets Kjøbstæder, og i Stænder salen blev den slet forsvaret af den militære Tilforordnede, og heftig angrebet af flere af Forsamlingens dygtigste og indflydelsesrigeste Mænd. Derimod fandt den i Komiteen, som raadede over gode Kræfter, og i hvilken navnlig Oberst Abrahamson udfoldede en betydelig Virksomhed, en meget grundig Behandling, og i Kammerherre Scavenius en loyal og korrekt Ordfører. Jeg havde taget levende Del i Komiteens Arbejde, og Stændertidenden viser, at jeg for en ikke liden Delbar Diskussionen. Mine for skjellige Taler, som strax efter Sessionens Slutning ud gaves i et særskilt Skrift, har jeg her sammenarbejdet i tre Afsnit, af hvilke det første omhandler Sagen i Al mindelighed og de vigtigste Hærorganisationen vedkom mende Systemer, som derved bragtes under Overvejelse, det andet angaar de særlige Spørgsmaal af overvejende Betydning, det tredje mit Foredrag under Slutnings behandlingen. De af mig enten ene eller i Forbindelse med andre Medlemmer af Komiteen stillede Amendements sejrede ved Afstemningerne. - Modstanden mod denne indgribende Reform var imidlertid ikke brudt derved, at Stænderne understøttede Regeringens, navnlig af Kongen selv fremdrevne, For slag, og Sagen henstod uafgjort, da Forfatningsforandringen 1848 indtraf. Værnepligtssagen kom saaledes til ved Siden af Grundloven at sysselsætte den grundlovgivende Forsamling, i hvilken jeg ikke havde Sæde. Men ved at sammenholde, hvad der dengang blev Lov og meget af hvad der senere er blevet gennemført, med mine Fore drag, vil man finde, at de fleste af de deri indeholdte Tanker efterhaanden ere blevne til Virkelighed. Netop derfor er det dobbelt Pligt for mig at tilføje, at jeg skylder Meget deraf mit nøje politiske og personlige Forhold til daværende Kaptain Tscherning.

Ved den endelige Behandling.

Mødet igaar sluttede med en heftig Kanonade, men der var ingen Kugler i disse Knald. Det var Privilegiets Afskedssalut, og ikke blot fordrer Skik og Brug, at den besvares, men det er af et godt Hjerte, at jeg vil ønske det Lykke paa Rejsen. Saalænge det nemlig skal være et Privilegium, at de mere formuende og dannede Samfundsklasser skulle være fritagne for Værnepligt, og saa længe dennes Udførelse ikke engang er knyttet til en vis Livsstilling og Livserhverv, men til

Fødslen i en vis Klasse, saalænge er Opfyldelsen af den helligste Borger pligt et Statshoveri, der paahviler en enkelt Kaste; det er de gamle Livegne, der bruges til at pløje og høste Herremændens Hovmark og til at staa Skildvagt eller lade sig slaa ihjel for deres høje Herrer. Først naar dette Privilegium er udslettet, først da vil Bonden, d. e. den største Del af det danske Folk, blive en virkelig fribaaren Mand, ligestillet med sine øvrige Landsmænd; først da ville alle de forskjellige Stænder kunne sammensmelte i en national Enhed, hvori de broderligen ere forenede i fælles Kjærlighed til det fælles Fædreland; først da ophører Værnepligten at være et Trælleaag og bliver en Statsborgerpligt, der, om den end lige over for hver Enkelt gjøres gjældende med Lovens Magt, dog i sit Væsen er et helligt Kald til alle en fri Stats Borgere, at forsvare deres Fædreland. Derfor glæder det mig, at dette fordærlige Privilegium nu er ved at fortrække fra Danmarks frie Jordbund.

At bære Vaaben for sit Fædreland er ikke blot en Pligt, men en Ret. Om det end stundom er brugt som en Frase, hvormed man vilde smøre Bønderne om Munden, saa er det i mine øjne en vigtig Sandhed, at det er en Ære. I gamle Dage ansaaes det for en Forret for den fribaarne Mand, at bære Vaaben, og den store Magt og Hæder, som igjennem Aarhundreder har været tillagt Adelen, har ingen anden Grundvold, end at det væsentligen var den, som værnede om Landet. Det er derfor et slaaende Bevis paa Tidernes Vanart, at Adelen har skudt denne Opgave fra sig og væltet den over paa Almuen. Skal Følgen deraf blive, at dermed ogsaa Magten skal gives til Almuen, saa at den kommer til at herske over alle os Andre, saa kunde man med Føje vende Sætningen om, og sige, at Værnepligten er et Privilegium for Bondestanden, som Ikkebønderne ikke længer kunne finde sig i. Den almindelige Værnepligt bliver da ikke en Indrømmelse til Bønderne — et Offer paa Retfærdighedens eller Nødvendighedens Alter — men det er os, som maa fordre vor Andel i Retten, i Æren og Magten. Er Værneretten et Privilegium for Bondestanden, saa er det godt, at det knækkes; thi det er ikke Bonden som saadan, der skal arve den Magt, hvortil Adelen har forspildt sin særlige Ret. Den skal tilhøre hele Folket, og derfor skal Værneretten og Værnepligten være fælles og lige for Alle. Til Privilegierne ville vi sige et evigt Farvel.

Skjønt jeg ved denne endelige Behandling ikke vil fordybe mig i Enkeltheder, er der dog under Forhandlingerne fremkommet et Punkt, som i den her antydede Tankeforbindelse frembyder sig selv. En æret Deputeret har nemlig ment, at man skulde lade Studenterne udenfor Sagen og lade dem beholde deres særlige

Korps, for at ikke deres fine Sæder skulde lide ved Samkvemmet med Andre, og for at de i Krigstilfælde kunde bevares — jeg husker ikke, om han ikke sagde: gjemmes i Moders Dragkiste. Ogsaa jeg har ligget ved »alma maters» Bryst, og jeg har derfor Ret til at sige den ærede Deputerede, at saaledes taler ingen Moder til sin elskede Søn, men kun en Amme til sin forkjælede Unge. Og naar en anden Deputeret, som ikke har mindste Ret til at tale i Studenternes Navn, for dem fordrer den Begunstigelse, kun at kunne anvendes til Forsvar for Universitetsstaden, da tilbageviser jeg det som en fornærmelse, at de skulde ønske at krybe i Kakkellovnskrogen, og jeg støtter mig derved ikke blot til mit Kjendskab til Studenterne, men ogsaa paa den Petition, som i forrige Aar indkom fra dem til denne Forsamling. Ere de de nærmeste og naturligste Bærere for den høje Begejstring og selvopoffrende Fædrelandskjærlighed, som bør findes især hos Ungdommen, og i denne fornemmelig hos dens aandig mest bevægede Del, da bortkaste man ikke sit Salt, og gjemme ikke sin Surdej, men nedlægge den i den hele Masse, for at den efter sin Bestemmelse kan virke til Styrkelse og Loftelse. Er Værnepligten en Ret og en Ære, da udelukke man ikke dem, som maa forudsættes at være mest modtagelige for denne ædlere Opfattelse af Sagen. Jeg agter derfor at stemme imod det Forslag, som gaar ud paa, ved at beholde et særskilt Studenterkorps at lefle med Standsegoismen.

Men enten man nu betragter det som en Pligt eller som en Ret at værne om sit Fædreland, og hvor stor Pris man end maa sætte paa Lighedsideens Gjennemførelse, er alt dette dog ikke Hovedsagen. Hovedsagen er at forskaffe Danmark et saa fuldstændigt Rigsværn, som Landets Kræfter tillade. Dette kan den almindelige Værnepligt alene ikke, men den er den første Betingelse for at faa det; den er det første Skridt til et folkeligt Væbningsvæsen. Naar Andre stemme for Almenvæbning, i det Haab derved at slippe for almindelig Værnepligt, saa stemmer jeg for almindelig Værnepligt, fordi den vil føre os til Almenvæbning — hvorved jeg forstaar, at alle Vaabendygtige vaabenøves, saavidt muligt i deres Hjemstavn, at de derefter alle indordnes i en fast Organisation, hvori de uden for meget at rives bort fra deres borgerlige Sysler og Selvernæring uddannes til militær Brugbarhed, saavidt muligt under ulønnede Førere, og endelig at Folkehærens yngre Aldersklasser — forøvrigt under fri Stillingsret — kaldes til den særlige Hærtjeneste, for under fagmæssig uddannede Befalingsmænd at udvikles og altid være til Rede til i første Linie at optage Kampen for Fædrelandet. Til Skabelsen af et folkeligt Rigsværn er Indførelsen af almindelig Værnepligt den nødvendige Forudsætning, fordi det er betinget af, at alle Nationens Kræfter kaldes til Deltagelse i dette Værk og

sammen arbejdes til dets Gjennemførelse. Navnlig vil man først derved faa Raadighed over de Kræfter, som ere bedst skikkede til at forskaffe ulønnede Befalingsmænd og til at udføre Tjenester i mange vigtige Retninger. Endelig ville gavnlige Reformere vinde en vigtig Støtte, naar ikke blot Nationen i sin Helhed kommer til at betragte Hæren som Eet med sig selv, men ogsaa netop de Samfundsklasser inddrages i dens Interesser, som raade over de største Midler til at sætte Noget igjennem. En Forsmag derpaa have vi jo alt haft deri, at den blotte Tanke om, at ogsaa de mere ansete Stenders kjære Børn kunde komme ind under Udskrivningen, har været tilstrækkelig til fra Armeen at banlyse det forhadte Pryglesystem og til at fremkalde Løftet om en tidsvarende Omdannelse af den militære Straffe- og Disciplinærlovgivning. Hvad kan der saaledes ikke ventes f. Ex. til Udrensning af alle de umilitære Misbrug af Soldaterne, til Forbedring af Indkvarterings- og Forplejningsvæsenet, til Afskaffelse af unyttig Støvlettjeneste osv., naar de »kjære Børn« først virkelig faa Musketten paa Nakken! Er det ikke endelig en Glæde at se, hvorledes Begejstringen for Almenvæbning har grebet alle Kjøbstæderne, og hvorledes her den ene Deputerede efter den anden har udtalt sig derfor! Jeg veed meget vel, at denne Sag har to Sider, men jeg veed ogsaa, at der allerede er meget vundet ved at saa mange ere drevne til at tænke sig ind — for ikke at sige: snakke sig fast — i denne Sag; thi hvad der nu hos Mange kun er halvt ment, kan let blive ramme Alvor, naar det først er givet, at de ikke kunne snakke sig fra det. Almindelig Værnepligt er saaledes ikke blot en stor Retfærdighedshandling, men tillige et stort Skridt til et Danmarks Selvstændighed og Ærebetryggende Forsvar.

Forinden jeg sætter mig, maa det endnu være mig tilladt at klare et lille Mellemværende med den Deputerede, som talte om dem, der ydmygt bøje sig for den kongelige Villie. Jeg antager ikke, at derved er sigtet til mig; men jeg vil dog deraf tage Anledning til at sige, at, naar jeg vil almindelig Værnepligt, saa er det ikke, fordi Kongen vil det, men fordi jeg selv vil det, fordi det efter min Overbevisning kræves af Retfærdighed og af mit Fædrelands Vel. At Kongen er med os, er mig kjært, fordi dette er en Betingelse for, at det vil ske; men dersom han var imod os, vilde det kun forøge min Iver for Sagen, fordi det vilde forøge Vanskelighederne for dens Sejr. Derfor begjærer jeg ingen Tak eller Løn for, at jeg efter ringe Evne understøtter, hvad Kongen vil. Jeg ønsker overhovedet intet Andet af denne Regering, end at den vil lade mig i Fred. Men netop derfor er jeg berettiget til at minde om, at de to eneste Lovforslag af nogen Betydning, som Regeringen har forelagt i nærværende Session, Husmandssagen og Værnepligtssagen, intetsteds have fundet saa velvillig Modtagelse og saa kraftig

Understøttelse, som hos Oppositionen. Dette have vi gjort, ikke af Servilitet, men af Troskab mod vore egne Grundsætninger; men jeg ønsker, at det maa blive erkjendt, hvor loyal denne Opposition er, fordi en saadan Erkjendelse nødvendigvis maa have Indflydelse paa Regeringens Færd mod Oppositionen. Jeg tænker ikke paa os her i Salen — vi skulle vel vide at hjælpe os selv — men paa Pressen. Naar denne i lang tid har forudsagt alt det, som nu paa en saa sørgelig Maade gaar i Opfyldelse, naar den har givet Regeringen Raad, som denne nu selv erkjender for gode, og derfor maa beklage ikke at have fulgt itide, og naar den nu, langt fra at hovere over saa bedrøvelige Triumfer, tvertimod sørger med Regeringen, og yder dens Bestræbelser al Anerkjendelse og Understøttelse, saa er det uforstandigt og rentud uforstaaeligt, naar vi ved Siden deraf se Regeringen forfølge denne Presse paa en Maade, som vilde være uforsvarlig selv ligeoverfor en taabelig og ildesindet Opposition.

Kilde

Carl Ploug: 1873. Orla Lehmanns efterladte skrifter. Bd. 3. København: Gyldendal.

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Den liberale bevægelse, Politisk tale, Stænderforsamlingstale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/orla-lehmanns-tale-paa-roskilde-staenderforsamling-III-1846>